

بررسی رابطه بین شرط‌های منعکس در گزارش حسابرسی با بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

فرهاد شاه ویسی¹، اکبر کنعانی^{2*}، حسین عباسی³

1. استادیار حسابداری دانشگاه رازی کرمانشاه

2. گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند

3. کارشناسی ارشد حسابداری واحد کرمانشاه

دریافت: (1393/04/11) پذیرش: (1393/07/23)

Investigating the Relationship of Written Conditions in Auditing Report and Stock Return of Listed Companies in Tehran Stock Exchange

Farhad shahveisi¹, Akbar Kanani^{2*}, Hossein Abbasi³

1. Assistant professor in Accounting, Razi University of Kermanshah

2. Department of Accounting, Islamic Azad University, Marand

3. M.A of Accounting

Received: (2014/07/02)

Accepted: (2014/10/15)

چکیده

Abstract

This study aims to explore the effect of written conditions in qualified auditing reports on stock return of listed companies in Tehran Stock Exchange. Statistical population included all accepted companies in Tehran Stock Exchange from 2008-2013. To select the sample, systematic random sampling was used. To analyze data, correlation coefficient, paired t-test, and Wilcoxon test were used. Results of testing research hypotheses showed that there is no significant and positive correlation between written conditions in qualified auditing reports and stock return of listed companies. In other words, based on the results, qualified auditing reports doesn't provide the users with the higher content of financial information compared with unqualified auditing reports.

هدف این تحقیق، شناخت تأثیر شرط‌های مندرج در گزارش حسابرسی مشروط بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. جامعه آماری تحقیق را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال‌های 1386 تا 1391 تشکیل می‌دهند. به منظور انتخاب نمونه از قاعده حذف سیستماتیک استفاده گردیده و داده‌های آماری تحقیق از طریق آزمون‌های آماری ضریب همبستگی و آزمون t زوجی و آزمون علامت زوج نمونه‌ای یا ویلکاکسون، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق بیانگر این است که بین شرط‌های منعکس در گزارش حسابرسی و بازده سهام رابطه مثبت معنی‌دار وجود ندارد؛ به عبارت دیگر، با استناد به نتایج مزبور می‌توان ادعا نمود که گزارش حسابرسی مقبول در مقایسه با گزارش حسابرسی تعدیل شده، برای استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی دارای محتوای اطلاعاتی بیشتری برخوردار نمی‌باشد.

Keywords

Information content, written conditions in auditing reports, disagreement, limitation in examination, stock return

واژه‌های کلیدی

محتوای اطلاعاتی، شرط‌های مندرج در گزارش حسابرسی، عدم توافق، محدودیت در رسیدگی، بازده سهام

*Corresponding Author: Akbar Kanani

E-mail: akbarkanani2000@yahoo.com

*نویسنده مسئول: اکبر کنعانی

پست الکترونیک: akbarkanani2000@yahoo.com

مقدمه

به طور کلی اظهار نظر درباره عدم تداوم فعالیت یک نوع پیشگویی است که، بر تصمیمات استفاده‌کنندگان از اطلاعات تأثیر می‌گذارد و به عبارت ساده‌تر وقتی گزارش حسابرس احتمال فقدان تداوم فعالیت شرکتی را بیان نماید، این اظهار نظر به گونه‌ای در ارزیابی بازار و تلقی سرمایه‌گذاران اثر می‌گذارد که باعث تسریع مراحل توقف عملیات شرکت می‌شود و در این زمینه پیش بینی حسابرس مزید بر علت می‌شود و به واقعیت می‌پیوندد.

به طور خلاصه وظیفه حسابرس در افشاء حقایق از یک سو و احتمال تأثیر نامطلوب این افشاء از سوی دیگر موجب شده است تا در تحقیقات گروه اول (فرآیند تصمیم‌گیری) جنبه‌های مختلف مؤثر بر اظهار نظر حسابرس، مورد مطالعه قرار گیرد.

مبانی نظری تحقیق

بحران 1929 که به موجب آن حسابداران به دلیل ارائه نکردن استانداردهای حسابداری به خصوص در زمینه همسانی رویه، مورد انتقاد شدید قرار گرفتند، سبب شد تا صورت‌های مالی حسابرسی شده به وسیله شرکت‌های سهامی، در بورس نیویورک ضرورت یابد.

پس از این بحران، سازمان بورس نیویورک در سال 1933 برای اولین بار از همه شرکت‌هایی که درخواست پذیرش در بورس نیویورک را داشتند، خواست تا صورت‌های مالی حسابرسی شده ارائه کنند. در این حسابرسی، حسابرسان بایستی در مورد منصفانه بودن و رعایت اصل ثبات رویه اظهار نظر می‌کردند و برای نخستین بار اعلام می‌داشتند که، صورت‌های مالی طبق رویه‌های پذیرفته شده حسابداری تهیه شده‌اند. حسابرسی مستقل که به موجب بحران 1929 الزامی شد، به نظر قوش (2007)، به طور شایانی به عنوان یک مکانیسم نظارت شرکتی مورد توجه قرار گرفته است. وی معتقد است، سیستم نظارت داخلی و برون سازمانی مکمل یا جانشین یکدیگرند و هر دو ارزش شرکت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. قوش، همچنین بر وجود یک رابطه جانشینی بین این دو سیستم نظارتی تأکید کرد و بر وجود یک رابطه معنادار بین سیستم نظارتی داخلی و ارزش شرکت نیز اشاره داشت. در واقع حسابرسی یا نظارت مستقل، به دلیل تأثیری که می‌تواند بر ارزش شرکت‌ها داشته باشد، از اهمیت بالایی برخوردار است. وجود اطلاعات مالی

تأثیر اظهار نظر حسابرسان بر قیمت سهام، به همراستایی اظهار نظر حسابرس با دیدگاه‌ها و نظرات سرمایه‌گذاران و سهامداران بستگی دارد. در صورتی که نظر حسابرس با نظر سهامداران و سرمایه‌گذاران متفاوت باشد، با توجه به دسترسی رسمی حسابرس به اطلاعات درون‌سازمانی¹ نظریه وی مورد واکنش سهامداران قرار می‌گیرد.

تحقیقات تجربی انجام شده در خصوص شرط‌های مندرج در گزارش حسابرسی به دو گروه تقسیم می‌گردند؛ یک گروه عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری حسابرس را جهت اتخاذ گزارش مشروط (بخصوص شروط مهم و اساسی) مورد مطالعه قرار می‌دهد و گروه دیگر اثرات گزارش مشروط را روی گروه‌های استفاده‌کننده بررسی می‌نماید. در تحقیقات طبقه‌بندی شده در گروه اول می‌توان تأثیر اطلاعات منتشر شده صورت‌های مالی در گزارش مشروط را ملاحظه نمود، یعنی اطلاعات مالی منتشر شده، زمینه‌ساز پیش‌بینی و صدور گزارش مشروط توسط حسابرسان می‌باشد.

در تحقیقات گروه دوم، میزان مفید بودن شروط حسابرسی مورد پژوهش قرار گرفته است. نتایج این تحقیقات، تأثیر انتشار شروط حسابرسی بر اشخاص مختلف را نشان می‌دهند، در حالی که در مورد تأثیر آنها روی قیمت بازار و بازده سهام تحقیقی انجام نشده است. نظرات حسابرس ممکن است با ارزیابی‌های قبلی بازار همسو باشد و اطلاعاتی را منعکس کند که بازار سهام از آنها مطلع است، در آن صورت نمی‌توان شروط حسابرسی را بر رفتار اقتصادی چندان مؤثر دانست.

در حالت عکس، در صورتی که اظهار نظر حسابرس حاوی اطلاعاتی باشد که بازار از آنها آگاهی نداشته باشد، نظیر پیش-بینی نقدینگی یا وضعیت عملکرد آتی یا سایر برنامه‌های مدیران، در آن صورت بازار با توجه به جهت مثبت یا منفی اطلاعات واکنش مثبت یا منفی نشان خواهد داد.

تحقیق کریزل فلیک² در سال 1988 نشان داد که اظهار نظر مبنی بر عدم تداوم فعالیت توسط حسابرس در حالی که بازار انتظار آن را نداشته، باعث واکنش بازار نسبت به قیمت سهام می‌شود. همین نوع اظهار نظر در صورتی که، بازار چنین انتظاری را از قبل داشته باشد، باعث واکنش قیمت سهام نگردیده است.

- صورت‌های مالی و سایر اطلاعات مالی قابلیت تأیید داشته باشند.
- فاقد تبانی و موارد خلاف باشند.
- وجود سیستم کنترل داخلی قوی هرگونه سوءاستفاده احتمالی بااهمیت را از بین می‌برد.
جهت گزارشگری در خصوص رسیدگی به صورت‌های مالی اساسی لازم است استانداردهای گزارشگری بشرح ذیل رعایت گردد:

- گزارش حسابرس باید تصریح کند که صورت‌های مالی، طبق اصول پذیرفته شده حسابداری تهیه شده است یا خیر.
- گزارش حسابرس باید شرایطی را مشخص سازد که در آن چنین اصولی در دوره جاری نسبت به دوره قبل، بطور یکنواخت رعایت نشده است.
- اطلاعات افشاء شده در صورت‌های مالی منطقاً کافی تلقی می‌شود مگر آن که، خلاف آن در گزارش حسابرس بیان شود.
- و در نهایت اظهارنظر درباره کلیت صورت‌های مالی در مورد رعایت اصول پذیرفته شده حسابداری و از جنبه‌های با اهمیت آن در گزارش حسابرسی بیان می‌شود (کمیته فنی سازمان حسابرسی، 1384).

صورت‌های مالی و مجمع عمومی

مخاطب اصلی صورت‌های مالی در حال حاضر صاحبان سهام می‌باشند و طبق قانون تجارت صاحبان سهام بین 10 الی 40 روز قبل از تشکیل مجمع عمومی جهت شرکت در مجمع عمومی و اظهارنظر در خصوص صورت‌های مالی و تصویب آن دعوت می‌شوند. تصویب صورت‌های مالی توسط مجمع عمومی عادی سالیانه بعد از استماع گزارش بازرس قانونی، از نظر مراجع قانونی رسمیت می‌یابد. اشکال اساسی این شیوه در نحوه ارائه و تصویب صورت‌های مالی این است که، در مواردی صورت‌های مالی مورد تصویب مجمع عمومی قرار نمی‌گیرد و یا اینکه تغییراتی پیشنهاد می‌شود که، منجر به تغییر در اطلاعات مالی می‌گردد.
این بخش از تغییرات در راستای رعایت اصول حسابداری توسط حسابرس بررسی و اظهارنظر نمی‌گردد و همچنین صورت‌های مالی جدید با ملحوظ نمودن این تغییرات مجدداً منتشر نمی‌گردد. بنابراین صورت‌های مالی می‌بایستی همراه با مصوبات مجمع عمومی عادی صاحبان جهت اتکاء و افشا کامل مدنظر قرار گیرد (جهانگیر، 1387).

قابل اتکا، یکی از لازمه‌های بشر جهت پیشرفت و تولید علم است. فرد سرمایه‌گذاری که تصمیم به خرید یا فروش سهام می‌گیرد، بانکداری که در مورد تأیید یک تقاضای وام تصمیم می‌گیرد و دولتی که برای وصول درآمد مالیاتی به اظهارنامه مالیاتی اتکا می‌کند، همگی بر اطلاعاتی تکیه می‌کنند که توسط دیگران تهیه شده است (مهجوی و غیوری‌مقدم، 1387).

بازده سهام

در حال حاضر اغلب مهم‌ترین معیار ارزیابی عملکرد مؤسسات، نرخ بازده سهام است که دارای محتوای اطلاعاتی برای سرمایه‌گذاران بوده و برای ارزیابی عملکرد مورد استفاده قرار می‌گیرد. کاهش این معیار زنگ خطری برای شرکت است و عملکرد شرکت را نامناسب و ضعیف نشان می‌دهد. بازده سهام در فرآیند سرمایه‌گذاری نیروی محرکی است که، ایجاد انگیزه می‌کند و برای سرمایه‌گذاران یک پاداش محسوب می‌شود. منظور از بازده کل مجموعه مزایای است که در طول سال به سهم تعلق می‌گیرد، مجموعه این مزایا شامل موارد ذیل است:

- 1- افزایش قیمت سهام در آخر سال مالی نسبت به ابتدای سال مالی مورد محاسبه (تفاوت نرخ اول و آخر سال مالی سهام شرکت).
- 2- سود نقدی ناخالص هر سهم طبق مصوبه مجمع عمومی صاحبان سهام که بعد از کسر مالیات پرداخت می‌گردد.
- 3- مزایای ناشی از حق تقدم خرید سهام که قابل تقویم به ارزش است.
- 4- مزایای ناشی از سود سهمی یا سهام جایزه (اسماعیلی، 1385).

صورت‌های مالی و حسابرسان مستقل

دلیل اصلی وجود حرفه حسابرسی مستقل، وظیفه اعتباردهی است و اعتبار دادن به صورت‌های مالی، به معنای ایجاد اطمینان از مطلوبیت ارائه و قابلیت اتکای آنها است.
به عبارت دیگر اشخاص خارج از شرکت مانند سهامداران، اعتباردهندگان، دولت و سایر اشخاص علاقمند، می‌توانند به صورت‌های مالی اتکا کنند. امروزه ارائه صورت‌های مالی حسابرسی شده برای شرکت‌های تجاری، روش پذیرفته‌شده‌ای است تا نتایج عملیات و وضعیت مالی خود را به وسیله آن گزارش کنند. در ارتباط با صورت‌های مالی مفروضات بنیادین زیر برای حسابرس ضروری است:

نشان داده است که شکل گزارش‌های حسابرسی، عمدتاً به شکل مقبول و یا مشروط تنظیم شده و از شکل‌های مردود و عدم اظهارنظر کمتر استفاده می‌گردد (همان منبع).

ماده 10 آیین نامه انضباطی بورس

این آیین نامه مقرر می‌دارد که، حساب‌ها و صورت‌های مالی شرکت باید به گونه‌ای تنظیم گردد که، حسابرس و بازرس قانونی نسبت به آنها اظهارنظر مردود و یا عدم اظهارنظر ارائه نکرده باشد. در آن صورت بلافاصله معاملات سهام شرکت متوقف و تا رفع مواردی که موجب ارائه اظهارنظر مردود و یا عدم اظهارنظر گردیده است، به تشخیص هیئت مدیره سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار توقف ادامه خواهد داشت (سازمان بورس اوراق بهادار، 1391).

به‌عنوان یک مصداق عملی بورس اوراق بهادار در تاریخ 1378/5/24 معاملات سهام 5 شرکت پذیرفته شده در بورس را متوقف کرد. گزارش حسابرسی چهار شرکت از نوع عدم اظهارنظر و گزارش حسابرسی یک شرکت از نوع مردود بوده است. از نظر سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار، گزارش مردود یا عدم اظهارنظر، نمایانگر اعتبار پایین صورت‌های مالی است و به همین دلیل داد و ستد سهام شرکت‌های یاد شده متوقف گردید. این کار اصولی و منطقی است، زیرا داد و ستد بر مبنای سود هر سهم و دیگر اطلاعات نامعتبر صورت‌های مالی به سهامداران، بویژه سهامداران جزء، صدمات مالی جدی وارد می‌کند. این اقدام در بلندمدت به تقویت سیستم‌های اطلاعاتی شرکت‌ها و در نتیجه، استحکام پایه‌های اطلاعاتی بورس کمک کرده و تأمین‌کننده شفافیت اطلاعات مورد لزوم خواهد بود (سازمان حسابرسی، 1378).

در نمایه زیر، چگونگی تأثیر قضاوت حسابرس بر نوع اظهارنظر وی با توجه به ماهیت و اهمیت موضوعی که منجر به تعدیل شده است و فراگیری آثار یا آثار احتمالی آن بر صورت‌های مالی، تشریح شده است:

اهداف حسابرس

اهداف حسابرس طبق استاندارد 700 گزارشگری نسبت به صورت‌های مالی عبارت است از:

الف. اظهارنظر نسبت به صورت‌های مالی، براساس ارزیابی نتایج به دست آمده از شواهد حسابرسی کسب شده، و

ب. ارائه اظهارنظر به صورت شفاف در قالب یک گزارش کتبی، همراه با توصیف مبنای آن.

هدف حسابرس ارائه نظر تعدیل‌شده، صریح و مناسب، نسبت به صورت‌های مالی در مواردی است که:

الف. حسابرس براساس شواهد حسابرسی کسب شده، به این نتیجه برسد که صورت‌های مالی عاری از تحریف بااهمیت نیست؛ و یا

ب. حسابرس قادر به کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب برای نتیجه‌گیری در مورد عاری بودن صورت‌های مالی از تحریف بااهمیت نباشد (همان منبع)

انواع اظهارنظرهای تعدیل شده

حسابرسان با اظهار نظر درباره نبود اشتباهات عمدی یا اصلاح اشتباهات غیرعمدی در صورت‌های مالی، کیفیت اطلاعات حسابداری را به عنوان مبنای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران بالا می‌برند. ضمناً حسابرسان اظهارات ضد و نقیض درباره حساب‌های شرکت را بررسی کرده و با اظهار نظر خود صحت و سقم آنها را روشن می‌سازند. برای نمونه؛ زمانی که در مورد ادامه فعالیت یک شرکت، تردید وجود دارد، حسابرس با بررسی تخمین‌ها و پیش‌بینی‌های ارائه شده درباره آینده شرکت، احتمال وجود یا عدم وجود خطر را اعلام می‌کند. این اعلام نظر برای سهامدارانی که اطلاعات جانبی از وجود مشکلات در وضعیت شرکت دریافت کرده‌اند، ارزش بسیار زیادی دارد و در تصمیم‌گیری‌های آنها مؤثر واقع می‌گردد. نتایج یافته‌های حسابرسان مستقل در گزارشی به نام گزارش حسابرسی به شکل‌های مقبول، مشروط، مردود و عدم اظهارنظر ارائه می‌شود. تجربه

نمایه 1. قضاوت حسابرس درباره فراگیر بودن اثر یا آثار احتمالی بر صورت‌های مالی

ماهیت موضوعی که منجر به تعدیل شده است	بااهمیت ولی غیر فراگیر	بااهمیت و فراگیر (اساسی)
تحریف بااهمیت صورت‌های مالی	اظهارنظر مشروط	اظهارنظر مردود
محدودیت در کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب	اظهارنظر مشروط	عدم اظهارنظر
ابهام (غیر از موضوع تداوم فعالیت)	--	عدم اظهارنظر

- محدودیت در کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب.
 - ابهام اساسی.
- ب - قضاوت حسابرس درباره اهمیت یا فراگیر بودن آثار وجود تحریف یا آثار احتمالی محدودیت بر صورت‌های مالی (کمیت‌ه فنی سازمان حسابرسی، 1384)
- نمایه 2 رابطه بین اهمیت و نوع نظری که اظهار می‌شود را خلاصه کرده است:

نمایه 2. رابطه بین اهمیت و نوع اظهار نظر

نوع اظهار نظر	اهمیت از نظر تصمیمات یک استفاده‌کننده منطقی	سطح اهمیت
مقبول	تصمیمات استفاده‌کننده احتمالاً تحت تأثیر قرار نمی‌گیرد.	بی اهمیت
مشروط	تصمیمات استفاده‌کننده احتمالاً فقط هنگامی تحت تأثیر قرار می‌گیرد که، اطلاعات مورد نظر بر تصمیم به خصوصی که قرار است گرفته شود، دارای اهمیت باشد.	بااهمیت
عدم اظهار نظر یا اظهار نظر مردود	اکثر یا تمام تصمیماتی که استفاده‌کنندگان بر اساس صورت‌های مالی اتخاذ می‌کنند، تحت تأثیر قرار می‌گیرد.	خیلی با اهمیت (اساسی)

اندرسون، فرانسیس و استوکس (1993)، در تحقیقات خود نشان دادند که، به دلیل وجود انگیزه‌های متضاد مالکان و مدیران (تئوری نمایندگی)، نظارت بر مدیران و کنترل آنها، از طریق مکانیزم‌هایی نظیر؛ هیئت مدیره و حسابرسان مستقل ضروری است.

ویلیام (1987)، در تحقیق خود از نقطه نظر استفاده‌کننده و بازار، که اثر شروط گزارش حسابرسی را بررسی نمود به این نتیجه رسید که، شواهد کمی در مورد این نظر که «شروط گزارش حسابرسی دارای ارزش اطلاعاتی هستند» وجود دارد و همچنین نتیجه‌گیری کرده است که استفاده از زبان مبهم و تعریف نشده به وسیله حسابداران و حسابرسان، پیش از آنکه منافع خاص استفاده‌کنندگان از گزارش یا کل جامعه را تأمین کند، منافع اعضای حرفه حسابرسی را تأمین می‌کند.

کینی و مارتین (1994)، اصلاحات پیشنهادی ارائه شده توسط حسابرسان، برای اعمال در صورت‌های مالی را در نظر گرفتند و با یک محاسبه 5 درصدی برای سطح اهمیت (5 درصد سود خالص یا 5 درصد کل دارایی)، به این نتیجه رسیدند که، سود خالص و کل دارایی‌ها (در صورت حسابرسی نشدن)، به میزانی در دامنه دو تا هشت درصد سطح اهمیت فرض شده بیشتر از واقع ارائه می‌شدند.

از نظر مفهومی، تعیین اثر اهمیت بر نوع نظری که اظهار می‌شود؛ بسیار ساده است اما در عمل تصمیم‌گیری در مورد اهمیت واقعی در یک شرایط به خصوص، یک قضاوت دشوار است. رهنمود ساده و یا چارچوبی که حسابرس را قادر سازد تا در مورد این که چیزی بی‌اهمیت، با اهمیت یا خیلی بااهمیت است تصمیم بگیرد، وجود ندارد. ارزیابی اهمیت به این موضوع که شرایط، در برگیرنده عدم توافق با مدیریت، محدودیت در دامنه رسیدگی یا ابهام اساسی باشد نیز بستگی دارد.

مروری بر پژوهش‌های خارجی

کیم ایتون (2007) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که، بازده غیرعادی معناداری نزدیک به تاریخ انتشار گزارش حسابرسی وجود دارد. والاس (1980) در تحقیقات خود نشان داد که، وجود حسابرسی نه تنها کیفیت اطلاعات مالی گزارش شده را تعیین می‌کند، بلکه این کیفیت را ارتقاء داده و مزایای اقتصادی مشخصی برای سازمان گزارش‌کننده و اعضاء برون سازمانی آن، فراهم می‌کند. او بویژه معتقد است که درک ارزش این مزایا، فراتر از هزینه‌های حسابرسی بوده و این موضوع توضیحی برای تقاضای پیوسته و مداوم برای خدمات حسابرسی طی زمان، حتی در بازارهای آزاد می‌باشد.

انورخطیبی (1391)، در پژوهش خود به مطالعه تأثیر گزارش‌های حسابرسی بر قیمت سهام در بورس اوراق بهادار پرداخت. نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از آن بود که، گزارش حسابرسی بر قیمت و بازده سهام تأثیر ندارد. هلشی (1391) در تحقیق خود به بررسی تأثیر گزارش حسابرسی با اظهار نظر مقبول بر بازده سهام پرداخت که نتایج حاصل شده از این تحقیق نشان داد، گزارش مقبول حسابرسی تأثیری بر بازده سهام ندارد.

فرضیه‌های تحقیق

در این تحقیق با توجه به اهداف، اهمیت تحقیق و مبانی نظری، فرضیه‌های زیر تدوین گردیده‌اند:

فرضیه اول: بین شرط‌های طبقه‌بندی شده در گروه عدم توافق، مندرج در گزارش حسابرسی و بازده سهام، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

فرضیه دوم: بین شرط‌های طبقه‌بندی شده در گروه محدودیت در رسیدگی (بااهمیت و غیراساسی)، مندرج در گزارش حسابرسی و بازده سهام، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

روش تحقیق

این تحقیق، جزء تحقیقات توصیفی (شبه‌آزمایشی) طبقه‌بندی و روش آزمون فرضیه‌های تحقیق، روش تجزیه و تحلیل آماری از نوع تحلیل همبستگی است. روش تحقیق همبستگی یکی از روش‌های تحقیق زیر مجموعه تحقیقات پیمایشی است. طرح تحقیق مورد استفاده، طرح تحقیق پس‌رویدادی است و هر یک از فرضیه‌های تحقیق با استفاده از اطلاعات واقعی که بر مبنای عملکرد واقعی بورس اوراق بهادار در طول دوره زمانی تحقیق حاصل شده است، آزمون شده‌اند.

تحقیق به لحاظ هدف، تحقیقی کاربردی است که نتایج حاصل از آن می‌تواند برای طیف گسترده‌ای شامل سرمایه‌گذاران در بازارهای مالی، مسئولان بورس اوراق بهادار، مدیران پرتفوی، سهامداران، کارگزاران بورس اوراق بهادار، تحلیلگران مالی و محققان بازار سرمایه به منظور فراهم نمودن فضای شفاف اطلاعاتی، بهینه‌سازی طراحی سبد سهام، کمک به تصمیم‌گیری‌های بهینه سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار و فراهم نمودن افق‌های جدید مطالعاتی به کار گرفته شود.

کریزل فلیک (1998)، در رساله دکتری خود در خصوص اظهار نظر حسابرسی در مورد تداوم فعالیت شرکت نشان داد که، اظهار نظر در خصوص فقدان تداوم فعالیت توسط حسابرسی که بازار انتظار آن را نداشته است، باعث واکنش قیمت سهام می‌شود. در حالی که همین نوع اظهار نظر در صورتی که بازار انتظار آن را داشته باشد، باعث واکنش قیمت سهام نمی‌شود. سلطانی (2000)، در تحقیق خود رابطه میان انتشار اظهار نظر حسابرسی و رفتار قیمت سهام شرکت را در بازار بورس فرانسه را مورد بررسی قرار داده و برای تاریخ انتشار گزارش حسابرسی سه زمان را در نظر گرفته است:

1. تاریخ امضای گزارش حسابرسی 15 روز قبل از تاریخ مجمع عمومی سالانه شرکت (مطابق قانون فرانسه).
 2. میانگین تاریخ امضای گزارش حسابرسی و
 3. تاریخ 15 روز قبل از مجمع عمومی سالانه.
- تحقیق وی، وجود بازده غیرعادی معناداری را در اطراف تاریخ انتشار گزارش حسابرسی تأیید کرده و نشان داد که، شروط حسابرسی حتی برای دومین سال نیز دارای محتوای اطلاعاتی است.

مروری بر پژوهش‌های داخلی

خاتمی (1376)، در رساله دکترای خود به بررسی تأثیر شروط حسابرسی بر قیمت سهام پرداخت، متناظر بودن با توجه به نوع صنعت و مبلغ فروش شرکت به عنوان معیار اندازه شرکت تعیین گردید که، نتایج بدست آمده نشان داد قیمت سهام تحت تأثیر شروط حسابرسی قرار می‌گیرد.

یعقوبی‌منش (1381)، در تحقیق خود با عنوان «بررسی تأثیر گزارش‌های حسابرسی بر قیمت سهام» که از طریق جمع‌آوری پرسشنامه انجام گردید، نتیجه گرفت که شروط حسابرسی بر قیمت سهام تأثیر می‌گذارد.

عالی‌زاده (1384)، در تحقیق خود به بررسی مبالغ ریالی شروط حسابرسی بر قیمت سهام پرداخته، و تاریخ مجمع عمومی را به عنوان تاریخ انتشار گزارش حسابرسی در نظر گرفته است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که، مبالغ ریالی شروط حسابرسی، قیمت سهام را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد.

مرادی (1389)، به بررسی تأثیر گزارش مشروط بر قیمت سهام به این نتیجه دست یافت که، گزارش‌های حسابرسی با اظهار نظر مشروط، قیمت سهام را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله سال‌های 1386 لغایت 1391 می‌باشد. جهت انتخاب نمونه، از روش حذفی با اعمال شرایط زیر استفاده شده است و در نهایت 52 شرکت به عنوان نمونه استفاده می‌شود:

1. شرکت‌هایی که قبل از سال 1386 در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده و تا پایان سال 1391 از تابلو بورس خارج نشده باشند.
2. سال مالی شرکت منتهی به پایان اسفند ماه باشد و سال مالی طی دوره پژوهش تغییر نکرده باشد.
3. نوع فعالیت شرکت از نوع شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری‌های مالی و بانک‌ها نباشد.
4. شرکت مورد نظر طی دوره پژوهش، فعالیت مستمر داشته و دچار وقفه معاملاتی بیشتر از 6 ماه نشده باشد.
5. شرکت طی دو سال متوالی دارای گزارش مقبول و مشروط باشد.

روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در تحقیق حاضر برای گردآوری اطلاعات از منابع دست دوم شامل مطالعات کتابخانه‌ای و ابزار روش فیش‌برداری، اسناد و مدارک سازمانی، بانک‌های اطلاعاتی منتشر شده توسط بورس اوراق بهادار تهران از قبیل؛ نرم افزارهای «تدبیر پرداز» و «ره-آورد نوین» استفاده شده است. تجزیه و تحلیل و پردازش داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS و صفحه گسترده Excel صورت پذیرفته است.

به منظور تجزیه و تحلیل آماری داده‌های عضو نمونه آماری که مربوط به متغیر کمی پژوهش (بازده شرکت) می‌باشند، از آماره‌های آمار توصیفی همچون میانگین، میانه، انحراف معیار، ضریب کشیدگی، ضریب چولگی و نیز به منظور آزمون نرمال بودن از آزمون کلموگروف - اسمیرنوف و شاپیرو - ویلک استفاده شده است. سپس با استفاده از آزمون پارامتریک مقایسه میانگین دو نمونه وابسته برای شرکت‌های با گزارش مشروط با شرط عدم توافق و آزمون ناپارامتریک آزمون علامت زوج نمونه‌ای (آزمون ویلکاکسون) برای شرکت‌های با گزارش مشروط با شرط محدودیت در دامنه رسیدگی و آزمون همبستگی، از طریق نرم‌افزار، فرضیه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

متغیرهای تحقیق

با توجه به فرضیه‌های تحقیق، این پژوهش دارای 3 نوع متغیر به شرح ذیل می‌باشد:

1. نوع اظهار نظر حسابرسی (متغیر مستقل): که در این بررسی شامل؛ گزارش مقبول و مشروط می‌باشد.
2. بازده سهام: به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.
3. متغیر گروه (متغیر مستقل): که شامل نوع گزارش مشروط است که، از عدم توافق یا محدودیت در دامنه رسیدگی ناشی شده است.

در این تحقیق برای بررسی تأثیر بندهای شرط گزارش حسابرسی بر بازده سهام، شرکت‌های مورد بررسی را برای دو سال متوالی که در سال اول دارای گزارش مقبول بوده و در سال بعد دارای بند شرط باشند، مورد بررسی قرار داده و بازده سهام این شرکت‌ها برای این دو سال متوالی اندازه‌گیری شده است.

یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها

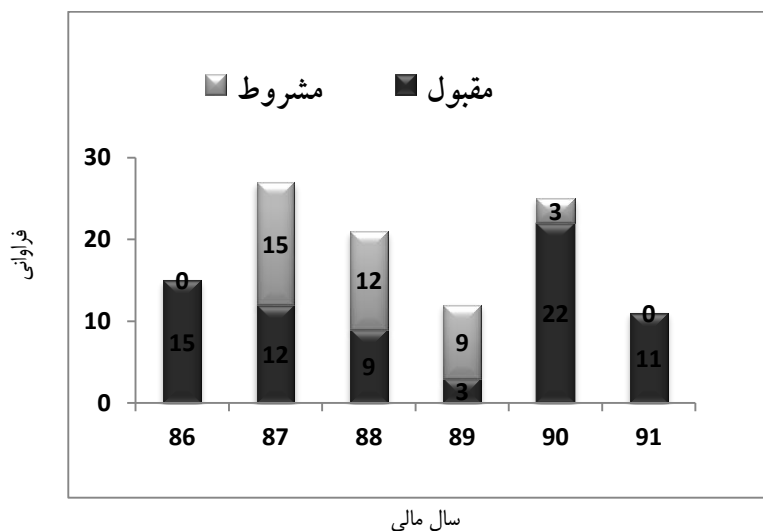
توصیف نمونه آماری از نظر نوع اظهار نظر

بنا به تعریف، این متغیر با دو ارزش «مقبول» و «مشروط» در جامعه آماری مورد مطالعه قرار گرفته است. نمایه 3 توزیع فراوانی نمونه آماری را به تفکیک سال فعالیت و نوع اظهار نظر در گزارش حسابرسی نشان داده است.

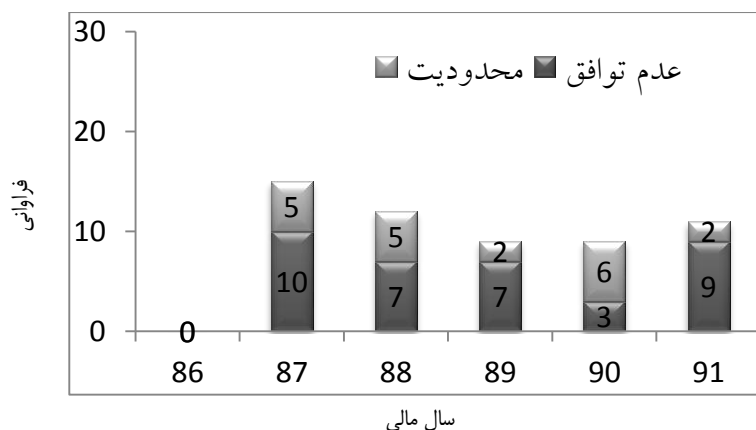
این توزیع نشان می‌دهد که، در نمونه آماری مورد مطالعه تعداد 15 شرکت در سال 1386 با اظهار نظر مقبول در گزارش حسابرسی روبه‌رو بوده‌اند که، در سال 1387 مشروط ارزیابی شده‌اند. همچنین در سال‌های بعد نیز این نکته مشهود است که تعداد شرکت‌های با اظهار نظر مقبول، با تعداد شرکت‌های با اظهار نظر مشروط در سال بعد برابر است.

همچنین به صورت معکوس این شرط برای تعداد شرکت‌های با اظهار نظر مشروط در سال جاری و تعداد شرکت‌های با اظهار نظر مقبول در سال بعد برقرار است.

نمایه 3. توزیع فراوانی نوع اظهار نظر گزارش حسابرسی در نمونه آماری

نمایه 4. توزیع فراوانی نمونه آماری از نظر گروه (گزارش مشروط حسابرسی)

1387 بیشتر از سایر سال‌های مالی بوده و سال مالی 1389 و 1390 با تعداد 9 شرکت فعال، کمترین میزان فراوانی را در نمونه آماری را دارا است.

توصیف نمونه آماری از نظر بازده سهام

با توجه به اینکه متغیر بازده سهام (متغیر وابسته) در این پژوهش کمی است، جهت توصیف آن شاخص‌های مرکزی شامل؛ میانگین و میانه، شاخص‌های پراکندگی شامل؛ حداقل و حداکثر مقدار عددی، دامنه تغییرات، واریانس و انحراف معیار و شاخص-های توزیع شامل: چولگی و کشیدگی محاسبه شده‌اند که، در نمایه 5 نتایج بدست آمده این آماره‌ها نشان داده شده است.

توصیف نمونه آماری از نظر گروه

بنا به تعریف، این متغیر با دو ارزش «عدم توافق» و «محدودیت» در جامعه آماری مورد مطالعه قرار گرفته و گزارش حسابرسی مشروط را با توجه علل اظهار این نوع گزارش به دو گروه مجزا طبقه‌بندی کرده است. نمایه 4 توزیع فراوانی نمونه آماری را به تفکیک سال فعالیت و نوع گروه گزارش مشروط حسابرسی نشان داده است:

طبق نتایج بدست آمده در نمایه 4 مشاهده می‌شود که، در نمونه آماری تعداد شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی مشروط را به دلیل عدم توافق دریافت کرده‌اند، بیشتر از تعداد شرکت‌هایی می‌باشند که، گزارش حسابرسی مشروط را به دلیل محدودیت در دامنه رسیدگی دریافت داشته‌اند. تعداد شرکت‌های فعال در سال

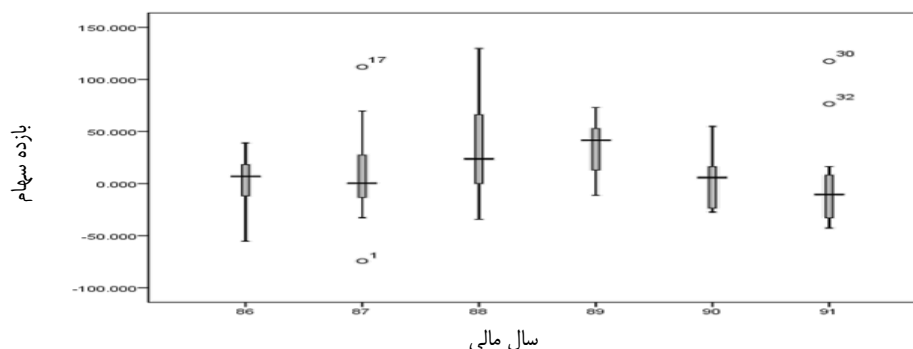
نمایه 5. مشخصات آمار توصیفی متغیر بازده سهام به تفکیک سال مالی

سال مالی	86	87	88	89	90	91
میانگین	1.70	7.88	35.49	33.52	1.70	3.68
حد پایین	-11.96	-6.76	14.07	16.61	-12.21	-30.33
حد بالا	15.36	22.52	56.91	50.43	15.61	37.69
میانه	6.95	0.32	23.73	41.70	5.81	-10.40
واریانس	608.23	1,369.94	2,214.60	708.52	580.26	2,562.59
انحراف معیار	24.66	37.01	47.06	26.62	24.09	50.62
کوچکترین عدد	-55.25	-74.36	-34.28	-11.14	-27.28	-42.61
بزرگترین عدد	38.96	112.00	129.71	73.00	54.83	117.41
بازه تغییرات	94.21	186.36	163.99	84.14	82.11	160.02
چولگی	-0.80	0.71	0.64	-0.45	0.54	1.47
کشیدگی	0.60	1.70	-0.64	-0.88	0.06	1.64

دارای ضریب چولگی مثبت و شکل توزیع چوله به راست می‌باشد. از آنجا که، ضریب کشیدگی این متغیر به غیر از سال‌های 88 و 89 مثبت می‌باشد، در سایر سال‌های پژوهش این متغیر دارای توزیع‌هایی می‌باشند که، از توزیع نرمال بلندتر بوده و تنها در سال‌های 88 و 89 دارای توزیع‌هایی است که از توزیع نرمال کوتاه‌تر است. از این رو با توجه به ضرایب چولگی، کشیدگی و دامنه تغییرات متغیر بازده سهام می‌توان گفت که، توزیع این متغیر نسبت به توزیع نرمال اختلاف داشته و دارای توزیع نرمال نمی‌باشد. با ترسیم بازه تغییرات آمار توصیفی متغیر بازده سهام به کمک نمودار باکس پلات، به تفکیک سال مالی نمایه 6 حاصل شده است.

مطابق یافته‌های نمایه 5 بیشترین میانگین بازده سهام با مقدار 35.49 مربوط به سال مالی 88 بوده و کمترین مقدار میانگین بازده سهام با مقدار 1.70 مربوط به سال‌های مالی 86 و 90 می‌باشد. بیشترین بازده سهام در سال 88 اتفاق افتاده است که مقدار عددی 129.71 را نشان می‌دهد و کمترین میزان بازده سهام مربوط به سال 87 است که مقدار -74.36 را نشان می‌دهد. همچنین بیشترین بازه تغییرات بازده سهام در سال 87 رخ داده است که رقم 186.36 را نشان می‌دهد. علاوه بر این ضریب چولگی متغیر بازده سهام شرکت‌های عضو نمونه آماری در سال‌های 86 و 89 دارای ضریب چولگی منفی و شکل توزیع چوله به چپ بوده و در سایر سال‌های پژوهش

نمایه 6. نمودار باکس پلات برای بازده سهام به تفکیک سال مالی

شرکت‌ها را داشته است. با مقایسه نمودار فوق و اطلاعات مندرج در نمایه 5 می‌توان دریافت که علت بزرگ بودن بازه تغییرات سال‌های 87 و 91 داده‌های پرتی است که در این سال‌ها وجود داشته است. همان‌طور که می‌بینید نمایه 7 آماره‌های توصیفی متغیر بازده سهام را که در نمایه 5 به تفکیک سال نشان داده شده بود، بر حسب نوع اظهارنظر حسابرس و گروه گزارش مشروط حسابرسی ارائه کرده است.

براساس نتایج نمودار فوق که داده‌های پرت را نیز نمایش داده است، بیشترین بازه تغییرات سهام در سال 88 و کمترین میزان تغییرات بازده در سال 91 به تصویر کشیده شده است. کد 17 و 30 و 32 در سال‌های 87 و 91 که به ترتیب نماینده شرکت‌های کاشی نیلو، صنایع شیمیایی سینا و سیمان بهبهان می‌باشد، نشان می‌دهد، بازده سهامی بیشتر از سایر شرکت‌ها داشته‌اند. همچنین شرکت باما با کد 1 در نمایه 6 موقعیتی عکس را داراست و بازده سهامی کمتر از بازه تغییرات سایر

نمایه 7. مشخصات آمار توصیفی متغیر بازده سهام به تفکیک نوع اظهارنظر حسابرسی و گروه گزارش مشروط

سال مالی	گروه			نوع اظهارنظر
	عدم توافق	محدودیت	مقبول	
میانگین	19.95	0.48	18.73	مشروط
بازه 95٪ تغییرات	حد پایین	-8.50	7.19	
	حد بالا	29.93	30.28	
میانه	12.12	-0.69	9.70	
واریانس	1,803.85	536.74	1,650.41	
انحراف معیار	42.47	23.17	40.63	
کوچکترین عدد	-74.36	-40.12	-55.25	
بزرگترین عدد	129.71	51.30	129.71	
بازه تغییرات	204.07	91.42	184.96	
چولگی	0.61	0.37	0.98	
کشدگی	0.25	-0.48	0.79	

بیشتر است و نوع اظهارنظر گزارش حسابرسی، شرکت‌های با اظهارنظر گزارش شده مقبول، دارای میانگین بازده سهام بیشتر و انحراف معیار بزرگتری، نسبت به شرکت‌های دارای گزارش حسابرسی مشروط می‌باشند.

در نمایه 7، شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی مشروط را به دلیل عدم توافق با حسابرس دریافت کرده‌اند، نسبت به شرکت‌هایی که به علت محدودیت در دامنه رسیدگی اظهارنظر حسابرسی آنها مشروط شده است، دارای بازده سهام بیشتری می‌باشند. همچنین مقدار انحراف معیار این گروه با مقدار 42.47 نسبت به انحراف معیار 23.17 برای گروهی که محدودیت در رسیدگی داشته‌اند،

نمایه 8. آزمون نرمال سنجی متغیر وابسته

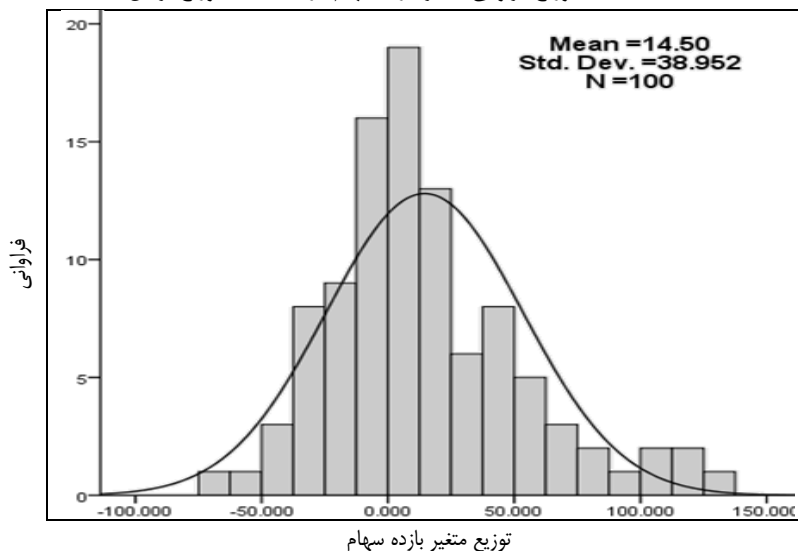
متغیر	آماره آزمون کلموگروف - اسمیرنوف	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
بازده سهام	1.110	0.17	نرمال است

آن برابر با 17٪ است. با توجه به اینکه سطح معناداری این متغیر بزرگتر از 5٪ است، فرضیه H_0 پذیرفته شده، لذا توزیع متغیر

اطلاعات نمایه 8 حاکی از آن است که، آماره آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف به مقدار 1/110 و سطح معناداری

بازده سهام نرمال است. همچنین نمایه 9 این توزیع را در مقایسه با توزیع نرمال به تصویر کشیده است.

نمایه 9. توزیع فراوانی متغیر بازده سهام در مقایسه با توزیع نرمال

نمایه 10. آزمون ضریب همبستگی فرضیه اول

شرح	تعداد نمونه	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
آزمون همبستگی بین گزارش حسابداری مشروط ناشی از عدم توافق و بازده سهام	36	0.156	0.370

آزمون فرضیه اول

به منظور بررسی فرضیه فوق با توجه به اینکه تعداد شرکت‌های عضو در گروه عدم توافق 36 شرکت هستند، از آزمون پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون و مقایسه میانگین دو نمونه وابسته (t-test زوجی) بهره برده شده است و نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول در نمایه 10 ارائه شده است.

طبق نتایج نمایه 10، مقدار سطح معناداری برای آزمون همبستگی دو متغیر برابر با 0.370 می‌باشد. در صورت رد فرضیه H_0 احتمال بروز 37٪ خطا وجود دارد و با توجه به اینکه

آزمون فرضیه در سطح اطمینان 95٪ انجام شده است، حداکثر خطای قابل پذیرش 5٪ بوده و نمی‌توان 37٪ خطا را پذیرفت. پس نتیجه آنکه، فرضیه آماری H_0 مورد پذیرش قرار می‌گیرد و نمی‌توان همبستگی معناداری را بین دو متغیر مذکور در نظر گرفت. همچنین می‌توان نتیجه گرفت که، نباید اختلاف معنی‌داری بین بازده سهام شرکت‌ها در دو حالت ارائه اظهارنظر مقبول و مشروط در گزارش حسابداری وجود داشته باشد. به منظور بررسی این ادعا فرضیه‌های آماری به صورت زیر و نتایج حاصل از آزمون این فرضیه در نمایه 11 ارائه شده است.

$$\begin{cases} H_0 : \mu_d = 0 & \text{اختلاف میانگین بازده سهام دو نمونه وابسته برابر صفر است (اختلاف وجود ندارد)} \\ H_1 : \mu_d \neq 0 & \text{اختلاف میانگین بازده سهام دو نمونه وابسته برابر صفر نیست (اختلاف وجود دارد)} \end{cases}$$

نمایه 11. اختلاف میانگین بازده سهام در دو حالت اظهارنظر حسابداری مقبول و مشروط ناشی از عدم توافق

شرح	میانگین اختلاف‌ها	واریانس اختلاف‌ها	بازه 95٪ اختلاف‌ها		آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
			حد پایین	حد بالا			

0.199	35	1.310	31.319	-6.763	9.369	12.278	مقادیر
-------	----	-------	--------	--------	-------	--------	--------

دارد) رد می‌گردد.

آزمون فرضیه دوم

به منظور بررسی فرضیه فوق با توجه به اینکه تعداد شرکت‌های عضو در گروه محدودیت 14 شرکت هستند، از آزمون ناپارامتریک ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون علامت زوج نمونه‌ای یا ویلکاکسون بهره برده شده است. نتایج حاصل از آزمون این فرضیه در نمایه 12 به شرح زیر ارائه شده است.

نتایج نشان می‌دهد که، آماره آزمون پارامتریک مقایسه میانگین دو نمونه وابسته با میزان 1.31 دارای سطح معناداری 0.199 می‌باشد که، بزرگتر از 5٪ بوده و فرضیه آماری H_0 را مورد پذیرش قرار می‌دهد. لذا نمی‌توان اختلاف بین میانگین بازه سهام را برای دو گروه معنادار دانست. در پایان با توجه به نتایج بدست آمده فرضیه اول تحقیق (بین شرط‌های طبقه‌بندی شده در گروه عدم توافق، مندرج در گزارش حسابرسی و بازه سهام، رابطه مثبت و معنادار وجود

نمایه 12. آزمون ضریب همبستگی فرضیه دوم

شرح	تعداد نمونه	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
آزمون همبستگی بین گزارش حسابرسی مشروط ناشی از محدودیت در رسیدگی و بازه سهام	14	0.109	0.279

مانند فرضیه اول، می‌توان نتایج گرفت که نباید اختلاف معنی‌داری بین بازه سهام شرکت‌ها در دو حالت ارائه گزارش حسابرسی مقبول و مشروط وجود داشته باشد. به منظور بررسی این ادعا با توجه به آزمون ویلکاکسون فرضیه‌های آماری به صورت زیر و نتایج حاصل از آزمون این فرضیه در نمایه 13 به شرح زیر ارائه شده است.

یافته‌ها نشان می‌دهد، میزان سطح معناداری آزمون همبستگی اسپیرمن بزرگتر از 5٪ (0.279) بوده و آماره t محاسبه شده کوچکتر از مقدار این آماره در جدول توزیع t در سطح اطمینان 95٪ (یعنی 1.645) می‌باشد، نمی‌توان همبستگی معناداری را بین دو متغیر مذکور در نظر داشت. بنابراین فرضیه H_0 مورد پذیرش قرار گرفته و فرضیه پژوهش رد می‌شود.

$$\begin{cases} H_0 : \mu_d = 0 & \text{(اختلاف میانگین بازه سهام دو نمونه وابسته برابر صفر است) (اختلاف وجود ندارد)} \\ H_1 : \mu_d \neq 0 & \text{(اختلاف میانگین بازه سهام دو نمونه وابسته برابر صفر نیست) (اختلاف وجود دارد)} \end{cases}$$

نمایه 13. اختلاف میانگین بازه سهام در دو حالت اظهار نظر حسابرسی مقبول و مشروط ناشی از محدودیت رسیدگی

شرح	تعداد دفعات	میانگین رتبه‌ها	مجموع رتبه‌ها	آماره Z	سطح معناداری
زمانی که بازه سهام حالت مقبول بیشتر از حالت مشروط باشد	7	7.57	53	-0/031	0/975
زمانی که بازه سهام حالت مشروط بیشتر از حالت مقبول باشد	7	7.43	52		
زمانی که بازه سهام دو حالت با یکدیگر برابر باشد	0	0	0		
کل حالت‌ها	14	—	105		

3- دخالت سایر عوامل مالی و اقتصادی مؤثر در قیمت سهام و در نتیجه مؤثر در بازده آنها باشد.

با توجه به نتایج آزمون فرضیات که، عدم وجود رابطه‌ای معنادار بین اظهار نظر حسابرس و بازده سهام را نشان می‌دهد، گسترش کارایی و بهره برداری لازم از گزارش‌های حسابرس در گرو توسعه بستر بازار مالی، مقررات و تحقیقات در زمینه‌های زیر می‌باشد:

1. توسعه فعالیت سازمان بورس اوراق بهادار در جهت بررسی اظهارنظرهای حسابرسی و گسترش شفافیت اطلاعاتی به منظور انعکاس و ارائه هر چه بهتر اظهار نظر گزارش‌های حسابرسی به سهامداران.

2. بهینه‌سازی قوانین مالی و اقتصادی فعلی به‌ویژه قانون تجارت، بمنظور تقویت جایگاه قانونی حسابرسی و اظهارنظر آن. 3. ارائه آموزش‌های لازم از طرف سازمان‌های ذیربط، خصوصاً سازمان بورس اوراق بهادار برای سهامداران و علاقه‌مندان در جهت افزایش آگاهی عمومی و استفاده مطلوبتر از گزارش حسابرس و اظهارنظر آن و همچنین زمینه‌سازی جهت گسترش فرهنگ پاسخگوئی در جامعه و ایجاد جایگاه مناسب برای حسابرسی.

4. ایجاد الزامات سرمایه یا پشتوانه قانونی جهت اجرای به موقع تکالیف مجامع عمومی ناشی از گزارش حسابرس و ارائه اطلاعات صحیح و بهنگام به بازار سرمایه.

5. تقویت بازار سرمایه با وضع قوانین و مقررات مناسب و گسترش آگاهی مردم از طریق رسانه‌ها، در خصوص اهمیت سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار تهران و ارتباط آن با سایر بازارهای سرمایه.

6. انجام مطالعات گسترده در زمینه‌های مختلف به‌ویژه:

- شناسایی استفاده‌کنندگان واقعی خدمات حسابرسی در ایران.
- بررسی و ریشه‌یابی دلایل عدم اطلاع و استفاده از خدمات حسابرس بویژه در مورد سهامداران جزء.
- سنجش آماری میزان اثر بخشی استانداردهای حسابداری و حسابرسی کشور در بازار سرمایه ایران.
- سنجش حساسیت بازار سرمایه نسبت به بندهای شرط مندرج در گزارش حسابرس و بازده سهام.

با توجه به موضوع مورد بررسی که، به بررسی رابطه بین شرط-های منعکس در گزارش حسابرسی با بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و اوراق بهادار تهران پرداخته است می‌توان گفت گزارش‌های حسابرسی تأثیر معناداری بر بازده سهام

اطلاعات مندرج در نمایه 13 نشان می‌دهد که، تعداد دفعات ارجعیت بازده سهام برای هر دو حالت مقبول و مشروط برابر 7 بوده و میانگین رتبه‌ها نیز با اختلاف بسیار ناچیز با یکدیگر برابر است.

لذا با استناد به آماره آزمون به مقدار 0/031- و سطح معناداری برابر با 0/975 می‌توان ادعا کرد که، اختلاف معنی‌داری میان بازده سهام در حالت ارائه گزارش حسابرسی مقبول یا مشروط توسط واحد تجاری وجود ندارد.

بنابراین نتیجه می‌شود که، فرضیه دوم تحقیق (شرط‌های طبقه-بندی شده در گروه محدودیت، مندرج در گزارش حسابرسی، رابطه مثبت و معناداری با بازده سهام دارد)، رد می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

تاکنون تحقیقات متعددی در خصوص محتوای اطلاعاتی بندهای شرط مندرج در گزارش حسابرسی و تأثیر آن بر قیمت سهام انجام گرفته است. اما روش‌های متفاوت اجرای تحقیق و مشکلات مربوط به آن (در تاریخ اعلان عمومی، اندازه نمونه)، اثرات رویدادهای همزمان با انتشار گزارش حسابرسی، تداخل احتمالی سایر اطلاعات افشا شده، تفاوت‌های موجود در گزارشگری و روش‌های حسابداری، و حسابرسی و محیط‌های آنها، سبب نتایج متفاوتی شده و نمی‌توان حکم قاطعی مبنی بر واکنش مشخص بازده سهام صادر کرد.

در این تحقیق سعی شده است که، رابطه میان گزارش‌های حسابرسی و واکنش بازده شرکت‌ها در بازار بورس اوراق بهادار تهران یعنی محیطی کاملاً متفاوت با محیط‌های قبلی، انجام گیرد. برای این منظور بازده شرکت‌ها برای سال مالی که گزارش حسابرسی آنها مقبول بوده با سال بعد که گزارش حسابرسی آنها مشروط بوده است، مورد مقایسه قرار گرفته و پس از آزمون میانگین بازده t دو گروهی وابسته، این نتیجه بدست آمد که بازده سهام شرکت‌ها در سالی که گزارش حسابرسی آنها مشروط بوده، نسبت به سال گذشته که گزارش حسابرسی آنها مقبول بوده، تفاوت معناداری ندارد. این بدان معنی است که، بازار به شکل مؤثری نسبت به محتوای اطلاعاتی گزارش‌های حسابرسی، واکنش نشان نمی‌دهد. با توجه به مطالعات گذشته این امر می‌تواند ناشی از عوامل مختلفی، از جمله:

- 1- عدم آشنایی استفاده‌کنندگان گزارش‌های حسابرسی با اصطلاحات و بندهای مندرج در گزارش‌های حسابرسی.
- 2- عدم بکارگیری نتیجه گزارش‌های حسابرسی توسط استفاده‌کنندگان این گزارش‌ها در تصمیمات خود.

ندارد. یافته‌های این پژوهش با نتایج تحقیقات خاتمی (1376)، یعقوبی‌منش (1381) و کیم ایتونن (2007) که تأثیر شروط مندرج در گزارش حسابرسی را بر قیمت سهام مورد مطالعه و بررسی قرار دادند، مطابقت نداشته ولی، با یافته‌های عالم‌زاده (1384)، مرادی (1389) و انور خطیبی (1391) سازگار است. یافته‌های هر تحقیق یکی از مهمترین اطلاعاتی است که هر تحقیق ارائه می‌دهد، امید بر این است که یافته‌های این تحقیق نیز مورد استفاده قرار گرفته و راهنمای خوبی برای استفاده-کنندگان از اطلاعات و صورت‌های مالی شرکت‌ها باشد. یکی از ویژگی‌های هر تحقیق خوب این است که راهی به سوی تحقیق‌های آتی باز نموده و سؤالات جدیدی را در ذهن محققان ایجاد نماید تا با پاسخگویی به آن سؤالات بر دانش تئوریک در زمینه موضوع موردنظر بیفزایند، بدین لحاظ تحقیق‌هایی که در ادامه نتایج تحقیق حاضر ضروری به نظر

می‌رسد، به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد:

1. بررسی نقش استقرار حسابرسی داخلی در بازدهی سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.
2. بررسی تأثیر نرخ تورم بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار.
3. بررسی نوع و میزان انتظارات سهامداران از گزارش‌های حسابرسی.
4. تحقیق در خصوص میزان شناخت و تجزیه و تحلیل سرمایه‌گذاران از گزارش حسابرس.

منابع

- آذر، عادل و مؤمنی، منصور (1380)، "امار و کاربرد آن در مدیریت"، جلد دوم تحلیل آماری، انتشارات سمت.
- ارباب سلیمانی، عباس و نفری، محمود (1371)، "اصول حسابداری جلد اول نشریه 87"، انتشارات سازمان حسابداری، چاپ اول.
- اسماعیلی، شاهپور (1385)، "رابطه بین کیفیت سود و بازده سهام"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی
- اصلانی، امیر (1380)، "نقش تئوری اثباتی در فرآیند تدوین استانداردهای حسابداری"، مجله حسابداری، شماره 10.
- تقفی، علی (1372)، "فرضیه بازار مؤثر (کارا) اوراق بهادار و تأثیر آن در حسابداری"، مجموعه مقالات حسابداری، شماره 1.
- جهانگیر، منصور (1387)، "قانون تجارت"، انتشارات دیدار.
- جلیلی خوشنود، جلیل (1375)، "امار احتمال و استنباط آماری"، انتشارات تهران.
- حساس یگانه، یحیی و قاسمی، محسن (1386)، "محتوای اطلاعاتی کسری ذخایر مورد اشاره در گزارش حسابداری"، بررسی‌های حسابداری و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی.
- حمید راوری، احمد (1372)، "مقاله فلسفه حسابداری و نقش آن در تحلیل گزارشگری"، مجموعه مقالات سازمان حسابداری.
- خاکی، غلامرضا (1387)، "روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی"، انتشارات درایت، چاپ اول.
- دلاور، علی (1386)، "احتمالات و آمار کاربردی"، انتشارات رشد.
- دو ماهنامه حسابداری (1378)، "رهنمودهای حسابداری"، انتشارات سازمان حسابداری.
- سازمان حسابداری (1378)، فصل نامه تحلیلی حسابداری، شماره 3، انتشارات سازمان حسابداری.
- سازمان بورس و اوراق بهادار تهران (1391)، "قوانین و مقررات بازار اوراق بهادار"، انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس.
- صفاری، مهدی (1374)، "امار و کاربرد آن در مدیریت"، انتشارات دانا، چاپ اول.
- طالبی، قدرت الله (1375)، "مفاهیم و انواع روش‌های ارزشیابی سهام"، مقاله‌های همایش‌های ایران.
- قائمی، محمد حسین و طوسی، سعید (1384)، "بررسی عوامل مؤثر بر بازده سهام عادی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، چشم‌انداز مدیریت، شماره 17.
- کمیته تدوین استانداردهای حسابداری (1377)، "استانداردهای حسابداری"، انتشارات سازمان حسابداری. نشریه 124.
- کمیته فنی سازمان حسابداری (1383)، "استانداردهای حسابداری"، انتشارات سازمان حسابداری.
- کمیته فنی سازمان حسابداری (1381)، "استانداردهای حسابداری"، انتشارات سازمان حسابداری، نشریه شماره ۱۶۰.
- مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابداری (1364)، «حسابرسی داخلی»، انتشارات موسسه حسابداری سازمان صنایع ملی و سازمان برنامه حسابداری، شماره 54.
- مؤمنی، منصور (1389)، "تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS"، ناشر مولف.
- مهدوی، غلامحسین و غیوری مقدم، علی (1387)، "بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش مشروط حسابداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- وفادار، عباس (1388)، "حسابرسی براساس استانداردهای حسابداری ایران"، انتشارات کیومرث.
- هلشی، مهران و جامعی، رضا و حاجی عیدی، عبدالله (1391)، "بررسی تأثیر عملکرد مدیران بر اظهارنظر حسابرس مستقل در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- Balvers, R, B.MacDonald and R.Miller (1988), "Underpricing of New Issues and the Choice of Auditor as a Signal of Investment Banker Reputation", *The Accounting Review*, Vol. 63.

- Barizah .N, baker.A, Rahim.A, Rahman.A & Rashid. A (2005), "Factors influencing auditor independence". *Managerial Auditing Journal*, 20(8).
- Beasley, S. M, Carcello, J. V., & Hermanson, D. R. (1999). "Fraudulent financial reporting 1987-1997: an analysis of US public companies", *Research Report*, COSO.
- Beattie, V. and Fearnley, S. (1995). "The importance of audit firm characteristics and the drivers of auditor change in UK listed companies". *Accounting and Business Research*, (25) (Autumn).
- Casterella, R. J., Lewis, B. L., & Walker, P (2000), "Modeling the audit opinions issued to bankrupt companies: A two-stage empirical analysis". *Decision Sciences*, 31(2).
- Craswell, j. stocks and Laughton (2002), "Auditor independence and fee dependence". *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 33.
- DeAngelo, L (1981), "Auditor Size and Auditor Quality ". *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 1.
- Fleak.S.K (1988), "*The Going-concern Audit Opinion and share price Behavior Published Ph.D.Dissertaion*". University of Missouri Columbia UMI Dissertaion Services.
- Ireland, J (2003), "An empirical investigation of determinants of audit reports in the UK". *Journal of Business Finance & Accounting*, 30(7 & 8).
- Lenard, J. M., Alam, P., Booth, D., & Madey, G (2001), "Decision-making capabilities of a hybrid system applied to the auditor's going-concern assessment". *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*, 10.
- Sung K. Choi and Debra C. Jeter (1992), "The effects of qualified audit opinions on earnings response coefficients", *Jeter journal of Accounting and econimics North – Holland*.